

ČESKÉ SNAHY O POROZUMĚNÍ BĚLORUSKU MEZI VĚDOU A POLITIKOU

DANIELA KOLENOVSKÁ

Abstract: Contemporary Czech studies of Belarusian history follow the tradition founded by Adolf Černý in Slavonic Review in late 1890s. Its scope and intensity have been strongly influenced by Belarusians who took refuge first in the interwar Czechoslovakia and second in the Czech Republic. While the most important resource centers are the Slavonic library, Foreign Ministry Archives and the National Archives of the Czech Republic, majority of latest original scientific research on history of Belarus and past mutual contacts has been conducted at the Charles University in Prague.

Key words: Czech Belarusian studies, Slavonic Review, Slavonic library, Hryb, Ilyashevich

Česko-běloruské vztahy procházejí v posledním dvacetiletí mimořádně zajímavou fází svého vývoje. Na jejím počátku byly odmítavý postoj vrcholné české politické reprezentace ke způsobu, jakým je Bělorusko od nástupu prezidenta Lukašenka spravováno, a související vstřícnost k těm, kdo museli z politických příčin Bělorusko opustit. Udělování azylu jednotlivým osobnostem a jejich rodinám, původně českou veřejností přijímané snad jako humanitární gesto z vděčnosti českých disidentů, se trváním Lukašenkova režimu stalo dlouhodobou záležitostí. Demokratická Česká republika se proměnila v jedno z útočišť běloruské emigrace, přijatelné o to více, že přímo s Běloruskem nesousedila a na svém území umožnila běloruské vysílání Rádia Svoboda.¹ Otevřela mimo toho běloruským studentům také specializovaný stipendijní program. Nevládní organizace hrály v probuzení českého zájmu o Bělorusko pilotní roli, protože pomáhaly politickým emigrantům nalézt v Česku nové zázemí a projít složitou azylovou procedurou. Nevládní organizace se vyznačovaly také schopnostmi pěstovat s emigranty dlouhodobě kontakty, spolupracovat s partnerskými organizacemi v cizině, a úspěšně se ucházet o domácí i zahraniční grantovou podporu projektů zaměřených na Bělorusko a běloruskou společnost.² V českém kontextu výjimečnou znalost běloruských reálií, kterou takto získávaly, se po čase pokusily rozšířit za hranice sledování aktuálních politických událostí a motivovaly českou společnost ke studiu

běloruského jazyka i k nalézání hlubšího smyslu kontaktů s Bělorusy. Tomu napomáhala také snažení pracovníků Slovanské knihovny, jejíž mimořádné sbírky shromážděné v době mezi dvěma světovými válkami mohly být badatelsky zúročeny teprve po pádu komunistického režimu.³

Velkou roli v rozšíření českého zájmu o Bělorusko na přelomu tisíciletí sehráli sami běloruští emigranti, kteří se rychle naučili příbuzný český jazyk. Postupně získali české občanství. Neztotožnili se s rolí trpěných postsovětských utečenců, kteří nemají většinové české společnosti co nabídnout, a přihlásili se o právo spolupracovat na jejím rozvoji. Iniciovali vznik několika spolků. Tradici česko-běloruských kontaktů podtrhlo Sdružení Bělorusů České republiky Františka Skaryny, které se zasloužilo o umístění Skarynovy pamětní desky v areálu pražského Klementina a Skarynova pomníku nedaleko Pražského hradu. Významný podíl na oživení tradice měl George Stankevich, člen Bělorusko-americké asociace a vydavatel jejího časopisu *Belarusian review*, který po roce 1993 v Praze navázal na činnost svého otce filologa Jana Stankieviče, meziválečného absolventa Filozofické fakulty Karlovy univerzity.⁴ Bělorusové tak postupně získali zázemí v Domě národnostních menšin Magistrátu hlavního města Prahy a v roce 2013 prosadili svého zástupce do Rady vlády pro národnostní menšiny.⁵

Česká společnost díky tomu vedle sledování důsledků rozpadu Sovětského svazu⁶ a přihlížení excesům Lukašen-

¹ A. Surmačová, M. Sarkisjan, *Česko, náš nový domov*, Praha 2006, s. 42–53.

² Blíže viz Výroční zprávy společnosti Člověk v tísni o.p.s., Charty 97, Charity ČR a Vzdělávací nadace Jana Husa za příslušná léta.

³ Přehled obsahu běloruské sbírky Slovanské knihovny viz J. Vacek, *Běloruské kulturní stopy zanechané v českém prostředí v první polovině 20. století*, in: V. Lendělová, J. Marvan, M. Vašíček. (eds.), *České vědomí Bělarusi*, Praha 2013, s. 351–360.

⁴ Foreword In memoriam George Stankevich (March 18, 1928 – August 7, 2014) editor-in-chief/Publisher *Belarusian review*. *Belarusian review*, Fall 2014 (26), č. 3, s. 2. Viz též P. Sieviaryniec, *Miluji Bělorusko, (věnováno občanským sdružením Pahonia památce George (Jurky) Stankeviche)*, Praha 2014, s. 15–16 a 495.

⁵ Podle údajů Ministerstva vnitra tvoří běloruskou menšinu v Česku přes 4000 osob, pouze několik desítek z nich získalo politický azyl.

⁶ Viz např. B. Litera, L. Švec, J. Wanner, B. Zilynskiy, *Rusko? Vzájemné vztahy postsovětských republik*, Praha 1998. D. Šmihula, *Ruská menšina na území bývalých sovětských republik*, Mezinárodní vztahy č. 3/1999 (roč. 34), s. 64–70.